

ПРИЧОРНОМОРСЬКИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ
ЕКОНОМІКИ ТА ІННОВАЦІЙ

ГАБІТУС

Науковий журнал

Випуск 75

Том 1

Видавничий дім
«Гельветика»
2025

Редакційна колегія:

Шапошникова Ірина Василівна – доктор соціологічних наук, професор
Лісеєнко Олена Василівна – доктор соціологічних наук, професор
Алісаускієне Мілда – доктор соціальних наук, професор
Бендаравечіне Ріта – доктор соціальних наук та порівняльної політики, асоційований професор
Ендріулайтієне Ауксе – доктор психологічних наук, професор
Тавровецька Наталія Іванівна – кандидат психологічних наук, доцент
Терешкінас Артурас – доктор соціальних наук, професор
Хижняк Лариса Михайлівна – доктор соціологічних наук, професор
Яковлев Денис Вікторович – доктор політичних наук, професор
Волошенко Марина Олександрівна – доктор педагогічних наук, доцент
Кузьменко Вячеслав Віталійович – доктор філософських наук, професор
Деркач Лідія Миколаївна – доктор психологічних наук, професор
Асєєва Юлія Олександрівна – доктор психологічних наук
Яковлева Лілія Іванівна – доктор політичних наук, професор
Корсакевич Святослав Сергійович – доктор філософії з психології

**Науковий журнал «Габітус» включено до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») зі спеціальностей:
С4. Психологія, С5. Соціологія відповідно до Наказу МОН України від 17.03.2020 № 409 (додаток 1)**

***Журнал включено до міжнародної наукометричної бази
Index Copernicus International (Республіка Польща)***

Електронна сторінка видання – www.habitus.od.ua

**Рекомендовано до друку та поширення через мережу Internet
Вченою радою Причорноморського науково-дослідного інституту економіки та інновацій (протокол № 7 від 28.07.2025 року)**

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

Редакція суб'єкта у сфері друкованих медіа: Рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення № 1552 від 09.05.2024 року (Ідентифікатор медіа R30-04408)

Суб'єкт у сфері друкованих медіа – ПУ «Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій» (вул. Інглезі, буд. 6/1, оф. 135, м. Одеса, 65101, info@iei.od.ua, тел. (093) 120-27-72).

Періодичність виходу: 12 разів на рік.

Мови розповсюдження: українська, англійська, польська, німецька, французька.

ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

FORMATION OF INCLUSIVE COMPETENCE OF FUTURE PRESCHOOL TEACHERS IN THE PROCESS OF STUDYING PSYCHOLOGICAL DISCIPLINES

Стаття присвячена теоретичному дослідженню формування інклюзивної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. Сучасна система освіти в Україні активно трансформується в напрямі інклюзії, що вимагає від усіх учасників освітнього процесу високого рівня інклюзивної компетентності. Ця компетентність є багатогранною і включає у себе не лише знання законодавчої бази чи методичних прийомів, але й глибокі психологічні компоненти, які відіграють ключову роль у забезпеченні ефективної та гуманної взаємодії з особами з особливими освітніми потребами (ООП). Формування цих компонентів є невід'ємною частиною професійної підготовки фахівців і особливо інтенсивно відбувається у процесі вивчення психологічних дисциплін.

Здійснено теоретичний аналіз наукових підходів до трактування поняття «інклюзивна компетентність», окреслено її зміст, функції та структурні компоненти (когнітивний, емоційно-ціннісний, діяльнісний). Розглянуто специфіку інтеграції змісту загальної, вікової, дитячої та соціальної психології в освітній процес закладів вищої освіти для підготовки фахівців до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Актуальність проблеми полягає у необхідності переосмислення системи професійної підготовки майбутніх вихователів, зокрема психологічного її складника, що є базовим для формування інклюзивної компетентності. Саме психологічні дисципліни створюють фундамент для розуміння психофізіологічних особливостей дитини, формування толерантного ставлення, розвитку здатності до підтримки та супроводу кожного вихованця. У цьому контексті виникає потреба у науковому обґрунтуванні підходів до формування інклюзивної компетентності через зміст та організацію вивчення психологічних дисциплін.

Визначено педагогічні умови, що сприяють ефективному формуванню інклюзивної компетентності: поєднання теоретичної і практичної підготовки, використання інтерактивних методів навчання. Запропоновано модель формування інклюзивної компетентності у процесі вивчення психологічних дисциплін. Обґрунтовано значення психологічної підготовки як ключового складника професійної готовності майбутніх вихователів до діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища закладу дошкільної освіти (ЗДО).

Ключові слова: компетентність, інклюзія, вихователі, діти дошкільного віку, заклад дошкільної освіти, дитяча психологія, загальна психологія.

The article is devoted to the theoretical study of the formation of inclusive competence in future preschool teachers. The modern educational system in Ukraine is actively transforming towards inclusion, which requires a high level of inclusive competence from all participants in the educational process. This competence is multifaceted and encompasses not only knowledge of the legal framework or methodological techniques but also deep psychological components that play a key role in ensuring effective and humane interaction with individuals with special educational needs (SEN). The development of these components is an integral part of professional training and takes place most intensively during the study of psychological disciplines.

The article presents a theoretical analysis of scientific approaches to defining the concept of "inclusive competence", outlining its essence, functions, and structural components (cognitive, emotional-value-based, and activity-related). It highlights the specifics of integrating the content of general, developmental, child, and social psychology into the educational process of higher education institutions to prepare future professionals for working with children with SEN.

The relevance of the issue lies in the need to reconsider the system of professional training for future preschool teachers, particularly the psychological component, which serves as a foundation for developing inclusive competence. Psychological disciplines provide the basis for understanding the psychophysiological characteristics of children, forming tolerant attitudes, and developing the ability to support and accompany each child throughout the educational process.

In this context, the need arises for a scientific justification of approaches to forming inclusive competence through the content and organization of psychological training. The article defines pedagogical conditions that contribute to the effective formation of inclusive competence, such as the integration of theoretical and practical training and the use of interactive teaching methods. A model for the formation of inclusive competence in the process of studying psychological disciplines is proposed. The importance of psychological preparation as a key component of future preschool teachers' professional readiness to work in an inclusive educational environment is substantiated.

Key words: competence, inclusion, preschool teachers, preschool children, preschool educational institution, child psychology, general psychology.

УДК 376:37.011.3-051]:159.9

DOI <https://doi.org/10.32782/hbts.75.1.25>

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

Ярошук Н.П.

викладач кафедри теорії та методики дошкільної освіти
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради

Козігора М.А.

доктор філософії із галузі психологія,
старший викладач кафедри загальної педагогіки, психології та методики початкової освіти
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради

Постановка проблеми. Інтеграція України в європейський освітній простір та впровадження демократичних цінностей зумовили переосмислення суспільного ставлення до питань інклюзії

та інклюзивної освіти. У цьому контексті вивчення інклюзивної компетентності як складника професійної підготовки вихователя набуває особливої значущості, адже сучасне суспільство дедалі

більше усвідомлює важливість забезпечення рівного доступу до освіти та підтримки осіб з особливими потребами.

Інтегрування дітей з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітній простір України як один із напрямів гуманізації системи освіти відповідає пріоритетам державної політики та полягає в особистісній орієнтації освіти, створенні рівних можливостей для дітей і молоді в здобутті якісної освіти відповідно до здібностей та індивідуальних можливостей.

На сьогодні в Україні розроблено низку законодавчих актів, які забезпечують рівні умови для навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами: Закон України «Про освіту», Закон України «Про дошкільну освіту», Професійний стандарт «Вихователь закладу дошкільної освіти» від 19 жовтня 2021 року, Постанова КМУ № 800 «Про порядок підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» від 29 серпня 2019 року, Постанова № 530 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах дошкільної освіти» від 10 квітня 2019 року; Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) від 12 січня 2021 року; Національна стратегія розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року та інші. У зазначених державних документах підкреслюється, що інклюзію слід розглядати не лише як забезпечення доступного освітнього простору для дітей з особливими освітніми потребами, а й як створення умов для їхнього ефективного навчання на практиці. Це, своєю чергою, потребує підготовки нового покоління педагогічних працівників, які володіють належним рівнем загальної та професійної компетентності для успішної роботи в умовах інклюзивної освіти, зокрема в закладах дошкільної освіти.

Метою статті є теоретичне обґрунтування розвитку компонентів інклюзивної компетентності майбутніх вихователів у процесі вивчення психологічних дисциплін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема формування інклюзивної компетентності у студентів, які здобувають фах вихователя ЗДО, є надзвичайно актуальною в умовах змін освітнього середовища, а також викликів, пов'язаних із соціальною напруженістю, війною, зростанням кількості дітей з особливими освітніми потребами.

Ефективність упровадження інклюзивної освіти значною мірою зумовлена рівнем обізнаності педагогічних працівників щодо актуальних проблем у сфері навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами, усвідомленням інклюзії як фундаментальної цінності демократичного суспільства, формуванням толерантного світогляду, а також зміною суспільного ставлення, зокрема з боку педагогів, батьків і широкого загалу, до дітей з особливими потребами.

Таким чином, трансформація освітнього простору та середовища зумовлює необхідність

пошуку ефективних підходів до вирішення складного завдання – формування якісно нової інклюзивної професійно-педагогічної компетентності майбутніх вихователів. Така компетентність має забезпечити не лише реалізацію академічних цілей щодо засвоєння знань, умінь і навичок дітьми дошкільного віку, зокрема з особливими освітніми потребами, а і сприяти їхньому соціальному розвитку, успішній адаптації та інтеграції у суспільне середовище.

Тема інклюзивної освіти широко вивчається багатьма авторами, які зосереджуються на різних її аспектах: філософію та концептуальні основи інклюзивної освіти досліджували В. Засенко, А. Колупаєва, Т. Сак, В. Синьов, П. Таланчук, Ю. Найда та інші; проблеми впровадження інклюзивного навчання в освітній простір вивчали І. Гудим, Л. Прохоренко, Г. Сіліна тощо; психолого-педагогічні засади формування інклюзивної компетентності педагогів дошкільних та загальноосвітніх закладів розкрито в працях М. Буйняк, В. Гладуша, В. Коваленко, А. Колупаєвої, І. Кузави, С. Миронової, Н. Софій, О. Таранченко, М. Чайковського та інших; особливості підготовки фахівців вищої освіти до роботи в інклюзивному середовищі висвітлені у дослідженнях М. Буйняк, І. Демченко, О. Мартинчук, В. Синьова, М. Шеремет та інших.

Дослідники, такі як О. Ковшар, О. Мартинчук, Т. Скрипник, Н. Софій, О. Хом'як, Л. Черніченко та інші, одноставно наголошують на ключовій ролі педагога у системі інклюзивної освіти. Вони підкреслюють, що педагог має не лише володіти необхідними знаннями, вміннями та навичками, а й бути надзвичайно відповідальним, повинен швидко ухвалювати інноваційні рішення під час організації освітнього процесу, виявляти креативність, ініціативність та гнучкість у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами, а також з їхніми батьками або опікунами.

У зв'язку з цим надзвичайно важливо забезпечити розвиток кадрового потенціалу та його опанування інклюзивною компетентністю. Це необхідно для створення умов, що сприятимуть вихованню та розвитку всіх дітей, незалежно від їхніх особливостей.

Науковці підкреслюють, що успішність адаптації дитини в освітньому просторі закладу дошкільної освіти та її подальша життєтворчість безпосередньо залежить від сформованості інклюзивної компетентності педагога. Це зумовлює посилену увагу до формування інклюзивної компетентності вихователя дошкільного закладу ще на етапі здобуття ним професійної освіти.

Такі зміни викликали новий інтерес до проблеми компетентності особистості в професійній діяльності та життєдіяльності загалом, зумовивши впровадження в життя компетентнісного підходу, під яким розуміється, як це зазначено в Національному освітньому глосарії, «динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських яко-

стей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти. Компетентності лежать в основі кваліфікації випускника» [8, с. 28].

Компетентнісний підхід передбачає зміну цілей навчання, яка полягає в подоланні розриву між теорією (освітою) та практичними потребами життя. Цей підхід зосереджується на осмисленні загальних освітніх цілей в умовах різноманітності освітнього процесу та чіткому очікуванні результатів.

«Кваліфікаційна характеристика педагога – складник професійної компетентності педагога, що визначає ступінь професійної підготовленості педагога, рівень знань, навичок і умінь, здатність до саморозвитку та самовдосконалення, які у сукупності забезпечують виконання професійної педагогічної діяльності» [12, с. 43].

Ефективність функціонування інклюзивного освітнього простору неможлива без належного рівня професійної підготовки педагогічних кадрів, зокрема вихователів. У зв'язку з цим актуалізується потреба у теоретичному обґрунтуванні сутності та структури професійної компетентності, а також у визначенні ролі й місця інклюзивної компетентності у загальній системі професійних компетентностей фахівців, що забезпечують реалізацію інклюзивної освіти.

На думку Г. Беленької, компетентність вихователя закладу дошкільної освіти – «це здатність виконувати завдання професійної діяльності на основі фахових знань і вмінь, що інтегруються з розвитком особистісних професійно значущих якостей, серед яких провідними є любов до дітей, що поєднується з вимогливістю, емпатія та комунікативність» [1, с. 25].

Професійний стандарт вихователя закладу дошкільної освіти – це один з головних документів, який містить вичерпний перелік професійних компетентностей, якими повинен володіти вихователь. На основі цього стандарту оновлюються посадові інструкції, освітні програми та стандарти вищої і фахової передвищої освіти.

Одним із ключових складників Професійного стандарту є характеристика трудових функцій (усього їх чотири), а також опис вимог до знань, умінь і навичок вихователя (зміст професійних компетентностей).

Зокрема, визначено такі трудові функції та компетентності:

- організація, забезпечення та реалізація освітнього процесу потребує наявності прогностичної, організаційної, оцінювально-аналітичної та предметно-методичної компетентностей;

- участь у створенні, підтримці та розвитку здорового, безпечного, розвивального, інклюзивного освітнього середовища потребує наявності здоров'язбежувальної та проєктної компетентностей;

- партнерська взаємодія з учасниками освітнього процесу потребує наявності психоемоційної,

педагогічного партнерства та морально-етичної компетентностей;

- професійний розвиток та самовдосконалення потребує наявності здатності до навчання впродовж життя та інформаційно-комунікаційної компетентності [11].

Загалом, у професійному стандарті вихователя визначено 11 професійних компетентностей. Кожна з них деталізується через конкретні здатності, знання та вміння, якими має володіти вихователь.

Отже, детально проаналізуємо трудову функцію «Організація, забезпечення та реалізація освітнього процесу», позначену літерою А.

У таблиці 1 наведено опис професійних компетентностей, знання, уміння та навички (витяг з Професійного стандарту) [11].

Відповідно до професійного стандарту виконання вихователем трудової функції «Організація, забезпечення та реалізація освітнього процесу» частково визначає інклюзивну компетентність, що передбачає здатність ефективно працювати з дітьми з особливими освітніми потребами, адаптувати методи навчання та виховання до їхніх індивідуальних можливостей, сприяти їх соціалізації, а також співпрацювати з фахівцями команди психолого-педагогічного супроводу для забезпечення комплексної підтримки дитини.

Нині інклюзивна компетентність трактується «як необхідний обсяг знань та вмінь, утілених у здатності виконувати професійні функції, зважаючи на особливі потреби молоді, яка має вади здоров'я, інтегрувати їх до середовища загальноосвітнього закладу, створюючи умови для розвитку і саморозвитку» [13, с. 17]; «як інтегративно-особистісна професійна підготовка, що дає змогу фахівцю здійснювати професійну діяльність у контексті інклюзивного виховання шляхом створення умов для розвитку особистісних та соціальних потенцій» [3, с. 79].

Наукові дослідження в галузі інклюзивної освіти трактують інклюзивну компетентність як структурно-функціональне утворення, що охоплює три взаємопов'язані компоненти: мотиваційно-ціннісний, який передбачає наявність позитивної мотивації до інклюзивної діяльності та сформованість якостей, притаманних інклюзивно-компетентному педагогові; когнітивно-операційний, що включає засвоєння спеціалізованих знань, умінь і технологій, необхідних для роботи в інклюзивному середовищі, а також здатність до їх удосконалення й оновлення; рефлексивно-оцінний, який виявляється у здатності до саморефлексії, критичного аналізу власної діяльності та саморегуляції професійного зростання [2, с. 51].

Отже, інклюзивна компетентність визначається як інтегративна якість особистості, що дозволяє їй ефективно взаємодіяти з різними категоріями дітей, враховуючи їхні індивідуальні особливості, потреби та можливості. Вона базується на принципах поваги до різноманітності,

Опис трудової функції «Організація, забезпечення та реалізація освітнього процесу» (випуск)

Трудові функції	Професійні компетентності	Знання	Уміння та навички
А. Організація, забезпечення та реалізація освітнього процесу	A2 Організаційна		
	A2.4 Здатність забезпечувати здобуття дошкільної освіти дітьми з особливими освітніми потребами	A2.4.32 Основи психофізичного розвитку дітей з особливими освітніми потребами та способи виявлення індивідуальних потреб в освітньому процесі	A2.4.У2 Виявляти наявність особливих освітніх потреб здобувачів освіти
		A2.4.33 Технології індивідуального і диференційованого навчання	A2.4.У3 Обирати, застосовувати ефективні форми, методи, засоби та способи організації навчання дітей з особливими освітніми потребами
		A2.4.34 Соціалізація здобувачів освіти з особливими освітніми потребами під час освітнього процесу	A2.4.У4 Організовувати соціальні відносини в дитячому колективі на засадах недискримінації та залучати дітей до спільних видів діяльності
		A2.4.35 Види адаптацій і модифікацій освітнього процесу, зумовлених особливими освітніми потребами дітей	A2.4.У5 Здійснювати адаптацію і модифікацію освітнього процесу відповідно до потреб та можливостей дітей з особливими освітніми потребами
	A4 Предметно-методична		
	A4.1 Здатність формувати у здобувачів освіти ключові компетентності відповідно до державного стандарту	A4.1.32 Теорії та технології когнітивного, фізичного, мовленнєвого, соціального та емоційного розвитку дітей раннього та дошкільного віку	A4.1.У2 Визначати індивідуальні потреби дитини раннього та дошкільного віку у навчанні та розвитку та використовувати відповідні технології
		A4.2.33 Основи загальної, вікової, дитячої, педагогічної психології, нейропсихології	A4.1.У3 Моделювати зміст освіти відповідно до вікових та особливостей психологічного розвитку дітей раннього та дошкільного віку

рівних можливостей та створення доступного освітнього середовища.

Структурно інклюзивна компетентність охоплює кілька взаємопов'язаних компонентів (за професійним стандартом):

- когнітивний компонент: знання про особливості психофізичного розвитку осіб з ООП, сучасні підходи до інклюзивної освіти, законодавчу та нормативну базу;

- діяльнісний (практичний) компонент: вміння застосовувати різні методики та технології навчання, здійснювати адаптацію навчального матеріалу, організовувати корекційно-розвиткову роботу;

- особистісний (психологічний) компонент: сукупність установок, цінностей, емпатії, толерантності, готовності до співпраці та прийняття відмінностей. Саме цей компонент є основою для ефектної реалізації інклюзивних принципів.

Основною метою сучасної педагогічної освіти є формування фахівців, здатних сприяти всебічному розвитку особистості як найвищої соціальної цінності, забезпечуючи розвиток її інтелектуальних, фізичних, естетичних здібностей і моральних якостей. Реалізація зазначеної мети здійснюється в межах професійної підготовки, що забезпечується закладом вищої освіти. Для майбутнього вихователя, як і для будь-якого іншого фахівця,

пріоритетним є набуття якісної професійної освіти, яка в процесі опанування комплексу психологічних дисциплін формує необхідні психологічні знання, уміння та навички, необхідні для ефективної професійної діяльності.

Формування інклюзивної компетентності у майбутніх вихователів є одним із ключових завдань сучасної педагогічної освіти, адже саме вони відіграють вирішальну роль у створенні підтримуючого та розвивального середовища для всіх дітей, включаючи тих, хто має особливі освітні потреби (ООП). Цей процес є багатокомпонентним і найкраще реалізується через комплексну модель формування інклюзивної компетентності майбутніх вихователів у процесі вивчення психологічних дисциплін (рис. 1). Основна увага в цій моделі зосереджена на психологічних дисциплінах, оскільки вони є фундаментом для розуміння внутрішнього світу дитини, її потреб та особливостей.

Метою цієї моделі є формування у здобувачів освіти інклюзивної компетентності як інтегрованої якості особистості майбутнього вихователя, здатного професійно діяти в інклюзивному середовищі, зокрема на основі глибокої психологічної підготовки.

Цільовий компонент передбачає вивчення соціального запиту на підготовку інклюзивно ком-

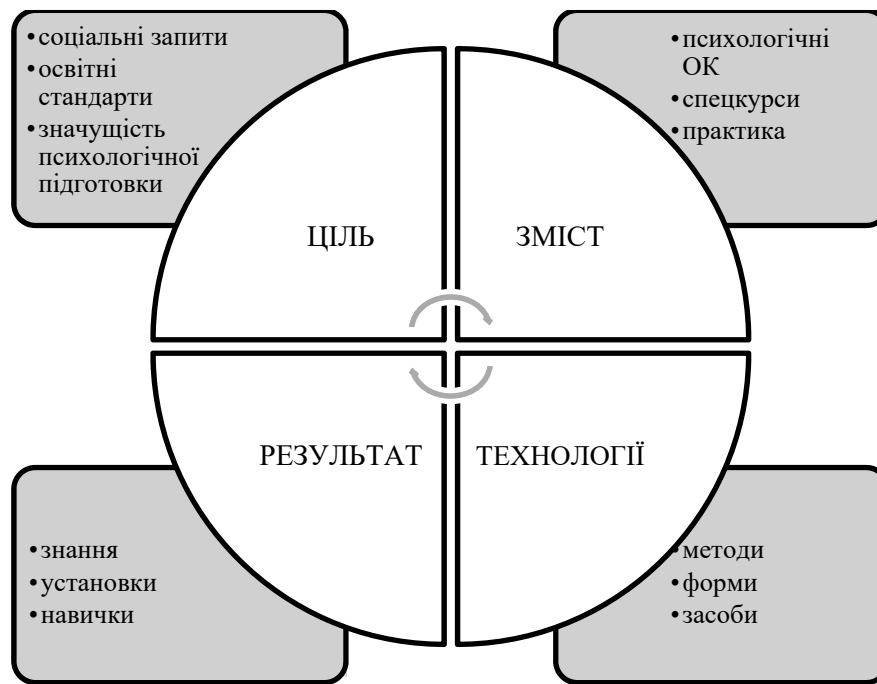

Рис. 1. Формування інклюзивної компетентності

петентного вихователя, реалізацію вимог Державного стандарту дошкільної освіти та фахових стандартів.

У досвіді підготовки майбутніх вихователів закладу дошкільної освіти в КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради змістовий компонент реалізується через наповнення освітньо-професійної програми підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності 012 (A2) «Дошкільна освіта» відповідними навчальними курсами, а саме: «Психологія (загальна та вікова)», «Психологія дитяча», «Соціальна психологія», педагогічна практика, а також участь у заходах з інклюзії.

Психологічні дисципліни є фундаментом для розвитку глибинних психологічних компонентів інклюзивної компетентності. Вони не лише надають необхідні знання, а і сприяють формуванню професійно важливих якостей.

Метою вивчення освітнього компонента «Психологія (загальна, вікова)» є ґрунтовне засвоєння основ розуміння закономірностей психічного розвитку людини, функціонування її пізнавальних процесів, емоційно-вольової сфери. Вивчення вікових криз, індивідуальних відмінностей та типологій дозволяє майбутнім фахівцям усвідомити багатогранність людської психіки, що є першим кроком до прийняття різноманітності.

Під час вивчення навчальної дисципліни «Соціальна психологія» розглядаються феномени групової динаміки, міжособистісної взаємодії, стереотипів та упереджень, що є надзвичайно важливим для формування соціальної компетентності та готовності до командної роботи в інклюзивному середовищі. Аналіз соціальних норм та впливу

середовища на розвиток особистості допомагає усвідомити значення створення підтримуючого та інклюзивного простору.

«Психологія дитяча» є фундаментальним компонентом для формування інклюзивної компетентності майбутніх вихователів з кількох ключових причин:

– глибоке розуміння розвитку дитини: інклюзивна освіта базується на принципі визнання та поваги до різноманітності. «Психологія дитяча» забезпечує вихователів знаннями про типовий та атиповий розвиток дітей на різних етапах – когнітивному, емоційному, соціальному, фізичному. Це дає змогу майбутнім фахівцям розрізняти вікові норми від індивідуальних особливостей та відхилень у розвитку, розуміти причини певних поведінкових реакцій, емоційних станів чи труднощів у навчанні, які можуть бути пов'язані з особливими освітніми потребами, визначати зони найближчого розвитку кожної дитини, що є основою для індивідуалізації навчання, сприяти соціалізації дітей з особливими потребами в групі однолітків;

– індивідуалізація та диференціація освітнього процесу: без ґрунтовних знань дитячої психології вихователь не зможе ефективно підбирати відповідні корекційно-розвивальні методики та стратегії для стимулювання розвитку дитини, адаптувати навчальні матеріали та форми роботи, враховуючи психологічні особливості сприйняття, уваги, пам'яті та мислення дітей, на ранніх етапах виявляти ознаки психологічних труднощів, відхилень у розвитку або ризиків для психічного здоров'я, використовувати базові корекційні методики або скеровувати дитину та її родину до вузьких спеціалістів (психолога, логопеда, дефектолога) за потреби.

Отже, «Психологія дитяча» надає необхідну теоретичну базу та практичні інструменти для формування глибокої інклюзивної компетентності, що дозволяє вихователям ефективно підтримувати розвиток та благополуччя кожної дитини.

Педагогічна практика для майбутніх вихователів – це практичний інструмент для розуміння та оптимізації освітнього процесу в умовах інклюзії. Вона формує психологічну основу для ефективної взаємодії, адаптації навчання та створення сприятливого середовища, де кожна дитина може повноцінно розвиватися та відчувати себе успішною, вчить організовувати ігрове та навчальне середовище таким чином, щоб стимулювати соціальну взаємодію та інклюзію, готує до психологічно грамотної взаємодії з батьками дітей з особливими освітніми потребами, допомагаючи їм зрозуміти та прийняти ситуацію, співпрацювати заради розвитку дитини.

Відповідно до мети завданнями психологічної підготовки в закладі вищої освіти є:

формування у майбутніх педагогів ґрунтовних знань із психології як однієї з базових дисциплін у підготовці фахівців відповідного профілю;

створення у майбутніх вихователів системи знань про психологічний розвиток, глибоких переконань у необхідності його врахування в освітньому процесі та розуміння головних проблем, пов'язаних із впровадженням психологічних знань у життя;

оволодіння основними методами діагностики психологічного стану та принципами підтримки психологічного благополуччя;

оволодіння сучасними психолого-педагогічними та корекційно-розвивальними технологіями.

Технологічний блок моделі описує методи, форми та умови, що забезпечують ефективне формування інклюзивної компетентності. Викладачі використовують різні форми роботи (лекції, практичні заняття, тренінги, майстер-класи, рольові ігри, кейси, проекти), застосовують інтерактивні, дослідницькі, рефлексивні методи, навчальні кейси, відеоматеріали, ситуаційні завдання, опрацьовують електронні курси, ініціюють зустрічі з батьками дітей з ООП та фахівцями.

Очікуваний результат (результативний компонент) – сформована інклюзивна компетентність. Після реалізації такої моделі майбутні вихователі повинні демонструвати високий рівень знань про психологічні особливості дітей з ООП, сформовані практичні навички психологічної діагностики (за запитом спеціаліста), корекційно-розвиткової роботи, адаптації освітнього середовища, індивідуального планування та взаємодії, розвинені особистісні якості та здатність до постійного самовдосконалення.

Ця модель забезпечує не просто передачу інформації, а цілісний розвиток особистості майбутнього вихователя, який буде здатний реалізувати принципи інклюзії не лише на рівні знань, а й на рівні глибокого розуміння та прийняття кожної дитини.

Узагальнюючи викладене, слід зазначити, що здобувачі вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за спеціальністю «Дошкільна освіта» мають бути належним чином підготовлені до виконання низки професійних функцій у контексті інклюзивного освітнього середовища закладів дошкільної освіти. Зокрема, йдеться про здійснення цілеспрямованого спостереження з метою виявлення індивідуальних особливостей, інтересів, схильностей і потреб дитини; участь в організації освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами; розроблення та реалізацію індивідуального навчального плану й освітньої програми; адаптацію освітнього середовища та навчальних матеріалів відповідно до індивідуальних можливостей дитини; підготовку аналітичної інформації для членів команди психолого-педагогічного супроводу; інформування батьків і педагогів щодо динаміки розвитку дитини з ООП. З огляду на це під час професійної підготовки майбутніх вихователів доцільним є впровадження активних форм навчання, зокрема ігрового моделювання, тренінгових занять, роботи в парах і малих групах тощо.

Отже, врахування вимог чинних освітніх стандартів, очікувань суспільства щодо якості освітніх послуг, а також пошук і впровадження інноваційних підходів до формування фахової компетентності майбутніх фахівців виступають ключовими чинниками забезпечення якісної професійної підготовки.

Висновки. Формування інклюзивної компетентності майбутніх вихователів є необхідним складником їхньої професійної підготовки. Вивчення психологічних дисциплін виступає основою для розуміння особливостей розвитку дітей з ООП, формування емпатії, толерантності та здатності до ефективної взаємодії. Представлена модель сприяє цілеспрямованій організації освітнього процесу і може бути впроваджена в практику педагогічних закладів вищої та фахової передвищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Беленька Г.В. Теоретико-методичні засади формування професійної компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів в умовах ступеневої освіти : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.08. Київ, 2012. 38 с.
2. Бойчук Ю.Д., Бородіна О.С., Микитюк О.М. Інклюзивна компетентність майбутнього вчителя основ здоров'я : монографія. Харків : ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, 2015. 117 с. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/265677f2-74bd-4c12-825c-fe1a7239e851/content> (дата звернення: 11.06.2025).
3. Клименюк Н. Формування інклюзивної компетентності в майбутніх соціальних працівників в умовах професійної підготовки. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2017. № 1 (65). С. 72–86.
4. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. Інклюзивна освіта: від основ до практики : монографія. Київ : АТОПОЛ, 2016. 152 с.

5. Кузава І. Формування інклюзивної компетентності майбутніх фахівців спеціальної освіти. Вісник Дніпровської академії неперервної освіти. Серія : Філософія. Педагогіка. 2024. № 1. С. 160–166.

6. Мартинчук О.В. Підготовка фахівця зі спеціальної освіти до професійної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі : монографія. Київ : Центр учбової літератури, 2018. 430 с.

7. Нагорна О.В., Кравцова Т.О., Руденко Т.В. Формування інклюзивної компетентності майбутнього педагога. Інноваційна педагогіка. 2023. № 59. С. 82–85.

8. Національний освітній глосарій: вища освіта. 2-е вид., перероб. і доп. / авт.-уклад.: В.М. Захарченко, С.А. Калашнікова, В.І. Луговий, А.В. Ставицький, Ю.М. Рашкевич, Ж.В. Таланова ; За ред. В.Г. Кременя. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2014. 100 с.

9. Освітньо-професійна програма Дошкільна освіта підготовки здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за галуззю знань 01 «Освіта/Педагогіка» спеціальності 012 «Дошкільна освіта».

URL: <https://ipc.in.ua/wp-content/uploads/2024/09/opp-bak-do-2024-durmanenko.pdf> (дата звернення: 14.02.2025).

10. Провальна Н. Розвиток інклюзивної компетентності педагогічного працівника початкової школи як наукова проблема. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2023. № 4. С. 80–90.

11. Професійний стандарт «Вихователь закладу дошкільної освіти» : Наказ Міністерства економіки України № 755-21 від 19 жовтня 2021 року. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-vihovatel-zakladu-doshkilnoyi-osviti> (дата звернення: 11.04.2025).

12. Теплицька А. Науково-теоретичний аспект професійної компетентності: українська наукова школа. Молодь і ринок : щомісячний науково-педагогічний журнал. Дрогобич, 2018. № 10 (165). С. 41–46.

13. Чайковський М.Є. Інклюзивна компетентність як складова професійної компетентності суб'єктів навчально-виховного процесу. Педагогіка і психологія професійної освіти : науково-методичний журнал. 2012. № 2. С. 15–21.